

DECIZIA nr.867
din 14 decembrie 2021

referitoare la excepția de neconstituționalitate a sintagmei „pretențiile părții civile”, cuprinsă în art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, în redactarea anterioară modificării prin Legea nr.55/2021 privind modificarea și completarea Legii nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale

Publicată în Monitorul Oficial nr.325 din 01.04.2022

Valer Dorneanu	- președinte
Cristian Deliorga	- judecător
Marian Enache	- judecător
Daniel Marius Morar	- judecător
Mona-Maria Pivniceru	- judecător
Gheorghe Stan	- judecător
Livia Doina Stanciu	- judecător
Elena-Simina Tănăsescu	- judecător
Varga Attila	- judecător
Daniela Ramona Marițiu	- magistrat-asistent

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, excepție ridicată de instanța judecătorească, din oficiu, în Dosarul nr.2059/98/2015 (număr în format vechi 516/2018) al Curții de Apel București – Secția a II-a penală, de Nicolae Minea în Dosarul nr.1171/95/2018 al Tribunalului Gorj – Secția penală și de Gabriel Neagu în Dosarul nr.452/93/2019 al Tribunalului Ilfov – Secția penală. Excepția formează obiectul Dosarelor Curții Constituționale nr.1377D/2019, nr.3038D/2019 și nr.914D/2021.

2. Dezbaterile au avut loc în ședința publică din 18 noiembrie 2021, în prezența reprezentantei Ministerului Public, procuror Nicoleta-Ecaterina Eucarie. Dezbaterile au fost consemnate în încheierea de ședință din acea dată, când, având în vedere cererea de întrerupere a deliberărilor pentru o mai bună studiere a problemelor ce formează obiectul cauzei, Curtea, în conformitate cu dispozițiile art.58 alin.(3) din Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, a amânat pronunțarea pentru data de 14 decembrie 2021, când a pronunțat prezenta decizie.

CURTEA,

având în vedere actele și lucrările dosarelor, reține următoarele:

3. Prin Încheierea din 31 ianuarie 2019, pronunțată în Dosarul nr.2059/98/2015 (număr în format vechi 516/2018), **Curtea de Apel București – Secția a II-a penală a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale**, excepție ridicată, din oficiu, de instanța judecătorească odată cu soluționarea unei cauze penale.

4. Prin Încheierea din 6 noiembrie 2019, pronunțată în Dosarul nr.1171/95/2018, **Tribunalul Gorj – Secția penală a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a**

dispozițiilor art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005, excepție ridicată de Nicolae Minea cu ocazia soluționării unei cauze penale.

5. Prin Încheierea din 11 martie 2021, pronunțată în Dosarul nr.452/93/2019, **Tribunalul Ilfov – Secția penală a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.10 din Legea nr.241/2005**, excepție ridicată de Gabriel Neagu cu ocazia soluționării unei cauze penale.

6. **În motivarea excepției de neconstituționalitate** se susține că sintagma „inculpatul acoperă integral pretențiile părții civile” încalcă art.1 alin.(5), art.21 alin.(3) și art.124 alin.(2) din Constituție. Se arată că, în prezent, art.10 din Legea nr.241/2005 reglementează doar o cauză de reducere a pedepsei, fiind înlocuită sintagma „acoperă integral prejudiciul cauzat” cu sintagma „acoperă integral pretențiile părții civile”. Astfel, sintagma anterior menționată poate induce ideea că inculpatul trimis în judecată pentru comiterea unei infracțiuni poate beneficia de cauza de reducere a pedepsei prevăzută de art.10 alin.(1) numai în situația în care acoperă integral „*pretențiile părții civile*”, așadar suma pretinsă cu titlu de prejudiciu de către persoana vătămată printr-o astfel de infracțiune, lăsându-se la îndemâna părții cu interese contrare (partea civilă) incidența aplicării acestui text.

7. Se menționează că în practica judiciară s-au întâlnit opinii conform cărora, în situația infracțiunilor de evaziune fiscală în forma agravată, nu este necesară examinarea de către organul de urmărire penală a întinderii pagubei și nici administrarea de probe exhaustive sub aspectul acțiunii civile, fiind suficientă indicarea de către procuror, în cuprinsul actului de sesizare, a cuantumului prejudiciului invocat de partea civilă, considerându-se totodată că prin aceasta nu se aduce niciun fel de atingere dispozițiilor art.10 din Legea nr.241/2005 din moment ce inculpatul poate beneficia de cauza de reducere a pedepsei atât timp cât achită „pretențiile părții civile”, iar nu eventualul prejudiciu care ar putea fi stabilit prin rechizitoriu.

8. Prin urmare, în interpretarea anterior menționată, care recunoaște în mod absolut voința părții civile de a stabili întinderea pagubei cauzate prin infracțiune, s-ar ajunge la situația în care, în ipoteza comiterii unei infracțiuni de evaziune fiscală dintre cele reglementate de art.8 sau 9 din Legea nr.241/2005, să i se atribuie părții civile libertatea de a permite sau nu aplicarea dispozițiilor de lege criticate, respectiv restrângerea sau lărgirea posibilităților inculpatului de a beneficia de acest text, după caz, dar și a încadrării juridice a infracțiunii cercetate, și anume prin alegerea unui cuantum al prejudiciului care să determine forma simplă sau agravată a infracțiunii, ajungându-se astfel, practic, la situația în care această parte s-ar substitui organului de urmărire penală.

9. Modalitatea de reglementare a dispozițiilor de lege criticate este de natură să atribuie părții civile o poziție privilegiată față de inculpat, nu numai sub aspectul reținerii cauzei de reducere a pedepsei și al stabilirii încadrării juridice a faptei deduse judecătii, dar și prin permiterea unui control asupra posibilității inculpatului de a solicita judecarea cauzei în procedura simplificată reglementată de art.375 din Codul de procedură penală. Prin urmare, sintagma „pretențiile părții civile” din cuprinsul art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005 încalcă atât dispozițiile art.124 alin.(2) din Legea fundamentală, cât și principiul egalității armelor, componentă a noțiunii mai largi de „proces echitabil” la care se referă art.21 alin.(3) din Constituție, respectiv art.6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Astfel, dacă procesul se desfășoară prin avantajarea uneia dintre părțile participante în

raport cu cealaltă parte, dreptul pus în discuție în cadrul litigiului este prejudiciat, un proces inequitabil conducând chiar la negarea dreptului. Dreptul la un proces echitabil trebuie să se regăsească pe toată durata derulării procesului penal, ca o sumă de garanții procedurale acordate persoanelor implicate, fie în calitate de învinuit sau inculpat, fie de parte vătămată, parte civilă sau responsabilă civilmente. Or, având în vedere modalitatea de redactare a textului de lege criticat, instanța judecătorească apreciază că dreptul inculpatului la un proces echitabil este încălcat.

10. Totodată, sunt încălcate și dispozițiile art.1 alin.(5) din Constituție. Se face referire la Decizia nr.189 din 2 martie 2006, Decizia nr.903 din 6 iulie 2010, Decizia nr.26 din 18 ianuarie 2012 și Decizia nr.363 din 7 mai 2015, apreciind că prevederea legală criticată nu respectă exigențele constituționale referitoare la calitatea legii, respectiv nu întrunește condițiile de claritate, precizie, previzibilitate și accesibilitate.

11. Susțin că în cuprinsul art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005 nu este stabilit în mod clar și neechivoc ce se înțelege prin sintagma „acoperă integral pretențiile părții civile”, în contextul în care reducerea limitelor de pedeapsă operează și în cazul săvârșirii unei infracțiuni de evaziune fiscală în forma agravată.

12. **Tribunalul Gorj – Secția penală** apreciază că dispozițiile criticate respectă exigențele constituționale referitoare la calitatea legii, respectând condițiile de claritate, precizie, previzibilitate și accesibilitate, nefiind contrare dispozițiilor art.1 și 21 din Constituție. Faptul că de reducerea limitelor pedepselor prevăzute de lege beneficiază inculpatul care acoperă integral prejudiciul cauzat în cursul urmăririi penale sau până la primul termen de judecată nu are semnificația îngădirii liberului acces la justiție, cel în cauză având posibilitatea de a se adresa instanțelor judecătorești când consideră că i-au fost încălcate drepturile sau interesele legitime, beneficiind astfel de toate garanțiile procesuale prevăzute de lege. Este respectat principiul egalității în drepturi statuat prin art.16 alin.(1) din Constituție, deoarece cauzele de reducere a pedepsei prevăzute de lege pentru faptele săvârșite se aplică fără nicio discriminare autorilor infracțiunii de evaziune fiscală care au acoperit prejudiciul în condițiile reglementate de art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005. Formularea cererii de constituire ca parte civilă declanșează acțiunea civilă, în același timp luând naștere și contraacțiunea (de apărare) celui sau celor împotriva căruia/căroră este îndreptată acțiunea civilă, subiect pasiv al acțiunii civile putând fi inculpatul sau partea responsabilă civilmente. Inculpatul are posibilitatea să demonstreze întinderea prejudiciului în cursul cercetării judecătorești, instanța urmând să decidă în cauză, pe baza probelor administrate, asupra laturii civile. Măsura instituită de legiuitor este o măsură de politică penală determinată de specificul infracțiunilor de evaziune fiscală, respectiv de necesitatea recuperării sumelor datorate bugetului consolidat al statului, cu celeritate.

13. **Tribunalul Ilfov – Secția penală** arată că dispozițiile de lege criticate nu îndeplinesc condițiile de constituționalitate, având în vedere că aplicarea acestora, respectiv a beneficiului reducerii la jumătate a limitelor de pedeapsă, depinde, în mod potestativ, de voința părții civile dintr-un astfel de proces. În acest mod este dezavantajat inculpatul în raport cu partea civilă, ceea ce contravine art.16 din Constituție. O soluție constituțională ar fi, în opinia instanței, ca art.10 din Legea nr.241/2005 să se raporteze la prejudiciul stabilit de organele judiciare. Totodată, instanța opinează că aceste dispoziții nu îndeplinesc nici criteriile de claritate și previzibilitate, în condițiile în care pretențiile părții civile cuprind

întotdeauna și accesorii care nu sunt calculate decât după achitarea efectivă a debitului principal, astfel că, în multe situații, cuantumul total al pretențiilor civile este cunoscut de către inculpat după depășirea termenului-limită prevăzut de art.10 din Legea nr.241/2005.

14. Potrivit prevederilor art.30 alin.(1) din Legea nr.47/1992, încheierile de sesizare au fost comunicate președinților celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Avocatului Poporului, pentru a-și exprima punctele de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

15. **Avocatul Poporului, în Dosarul nr.1377D/2019**, arată că dispozițiile criticate reprezintă o cauză de reducere a pedepsei prevăzute de lege pentru fapta săvârșită, în situația în care în cursul urmăririi penale sau al judecării, până la primul termen de judecată, inculpatul acoperă integral prejudiciul cauzat. Dreptul la reducerea limitelor de pedeapsă prevăzut de textul legal criticat nu este un drept fundamental și, în temeiul art.73 alin.(3) lit.h) din Legea fundamentală, legiuitorul este liber să stabilească un regim sancționator în vederea recuperării prejudiciului cauzat prin faptele incriminate ca infracțiuni. Tocmai în aplicarea acestui text constituțional legiuitorul a reglementat, în art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, o cauză de reducere a pedepsei prevăzute de lege pentru fapta săvârșită, în situația în care în cursul urmăririi penale sau al judecării, până la primul termen de judecată, inculpatul acoperă integral pretențiile părții civile. Aceasta constituie o măsură de politică penală determinată de specificul infracțiunilor de evaziune fiscală, respectiv de necesitatea recuperării, cu celeritate, a sumelor datorate bugetului general consolidat.

16. Faptul că de reducerea limitelor pedepsei prevăzute de lege beneficiază numai inculpatul care acoperă integral prejudiciul cauzat, în cursul urmăririi penale sau al judecării, până la primul termen de judecată, nu are semnificația îngrădirii accesului liber la justiție. Cel în cauză are posibilitatea de a se adresa instanțelor judecătorești, în cazul în care consideră că drepturile, libertățile sau interesele sale legitime au fost încălcate, și de a beneficia de toate garanțiile procesuale prevăzute de lege, inclusiv în ceea ce privește latura civilă a cauzei, având, în concordanță cu imperativele dreptului la un proces echitabil, deplina libertate să demonstreze în fața instanței de judecată – singura care, în temeiul competenței sale constituționale, astfel cum este consfințită aceasta de prevederile art.126 din Legea fundamentală, poate decide pe baza probelor administrate și asupra laturii civile – existența, inexistența, respectiv întinderea prejudiciului.

17. În consecință, nu poate fi primită critica potrivit căreia partea civilă are un drept absolut în stabilirea în mod unilateral a pretențiilor într-un proces ce are ca obiect săvârșirea unei infracțiuni de evaziune fiscală, întrucât, dimpotrivă, instanțele de judecată pot cenzura deciziile organelor de urmărire penală în ceea ce privește latura civilă a cauzei, neputând fi posibilă stabilirea/crearea unor plăți nedatorate către partea civilă.

18. **Președinții celor două Camere ale Parlamentului, Guvernul și Avocatul Poporului, în Dosarele nr.3038D/2019 și nr.914D/2021**, nu au comunicat punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

CURTEA,

examinând încheierile de sesizare, punctul de vedere al Avocatului Poporului rapoartele întocmite de judecătorul-raportor, concluziile procurorului, dispozițiile legale criticate, raportate la prevederile Constituției, precum și Legea nr.47/1992, reține următoarele:

19. Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit dispozițiilor art.146 lit.d) din Constituție, precum și ale art.1 alin.(2), ale art.2, 3, 10 și 29 din Legea nr.47/1992, să soluționeze excepția de neconstituționalitate.

20. **Obiectul excepției de neconstituționalitate** îl constituie dispozițiile art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.672 din 27 iulie 2005. Curtea observă că art.10 alin.(1) a fost modificat prin articolul unic pct.3 din Legea nr.55/2021, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.332 din 1 aprilie 2021. Cu toate acestea, având în vedere că instanța de contencios constituțional a fost sesizată înainte de aceste modificări, obiectul excepției de neconstituționalitate îl reprezintă dispozițiile art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005, în redactarea anterioară modificării prin Legea nr.55/2021 privind modificarea și completarea Legii nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale. Din analiza motivării excepției de neconstituționalitate, Curtea observă că autorii acesteia apreciază ca fiind neconstituțională sintagma „pretențiile părții civile”, cuprinsă în art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005. Astfel, Curtea constată că obiectul excepției de neconstituționalitate îl constituie sintagma „pretențiile părții civile”, cuprinsă în art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, în redactarea anterioară modificării prin Legea nr.55/2021.

21. Textul criticat are următorul conținut: *„În cazul săvârșirii unei infracțiuni de evaziune fiscală prevăzute la art.8 și 9, dacă în cursul urmăririi penale sau al judecății, până la primul termen de judecată, inculpatul acoperă integral pretențiile părții civile, limitele prevăzute de lege pentru fapta săvârșită se reduc la jumătate.”*

22. Autorii excepției de neconstituționalitate susțin că textul criticat contravine prevederilor constituționale cuprinse art.1 alin.(3) referitor la statul de drept, art.1 alin.(5) potrivit căruia în România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie, art.16 referitor la egalitatea în drepturi, art.20 referitor la tratatele internaționale privind drepturile omului, art.21 referitor la accesul liber la justiție, art.21 alin.(3), potrivit căruia părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil, art.24 alin.(1), potrivit căruia dreptul la apărare este garantat, și art.124 alin.(2) privind înfăptuirea justiției.

23. Examinând excepția de neconstituționalitate, Curtea observă că Legea nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.672 din 27 iulie 2005, dispozițiile art.10 alin.(1) dispunând că *„în cazul săvârșirii unei infracțiuni de evaziune fiscală prevăzute de prezenta lege, dacă în cursul urmăririi penale sau al judecății, până la primul termen de judecată, învinuitul ori inculpatul **acoperă integral prejudiciul cauzat**, limitele pedepsei prevăzute de lege pentru fapta săvârșită se reduc la jumătate. Dacă prejudiciul cauzat și recuperat în aceleași condiții este de până la 100.000 euro, în echivalentul monedei naționale, se poate aplica pedeapsa cu amendă. Dacă prejudiciul cauzat și recuperat în aceleași condiții este de până la*

50.000 euro, în echivalentul monedei naționale, se aplică o sancțiune administrativă, care se înregistrează în cazierul judiciar”.

24. Ulterior, dispozițiile art.10 alin.(1) au fost modificate prin art.79 pct.2 din Legea nr.255/2013 pentru punerea în aplicare a Legii nr.135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesual penale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.515 din 14 august 2013. Aceste dispoziții prevedeau că „în cazul săvârșirii unei infracțiuni de evaziune fiscală prevăzute la art.8 și 9, dacă în cursul urmăririi penale sau al judecării, până la primul termen de judecată, inculpatul **acoperă integral pretențiile părții civile**, limitele prevăzute de lege pentru fapta săvârșită se reduc la jumătate”.

25. Curtea observă că aceste dispoziții au fost modificate, ulterior, prin articolul unic pct.3 din Legea nr.55/2021 privind modificarea și completarea Legii nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.332 din 1 aprilie 2021. Textul prevede că „în cazul săvârșirii unei infracțiuni de evaziune fiscală prevăzute la art.8 și 9, dacă în cursul urmăririi penale sau al judecării **prejudiciul cauzat este acoperit integral**, iar valoarea acestuia nu depășește 100.000 euro, în echivalentul monedei naționale, se poate aplica pedeapsa cu amendă. Dacă prejudiciul cauzat și recuperat în aceleași condiții este de până la 50.000 euro, în echivalentul monedei naționale, se aplică pedeapsa cu amendă”.

26. Din evoluția cadrului legislativ în materia combaterii evaziunii fiscale, Curtea observă că atât prima teză a art.10 alin.(1) din varianta inițială a actului normativ, cât și art.10 alin.(1) din varianta modificată prin Legea nr.255/2013 reglementau o cauză de reducere a limitelor de pedeapsă. Ultima variantă a textului respectiv elimină cauza de reducere a pedepsei închisorii și reglementează pedeapsa principală alternativă a amenzii pentru infracțiunile de la art.8 și 9 din Legea nr.241/2005.

27. Așa fiind, Curtea observă că de la intrarea în vigoare a Legii nr.241/2005 până la modificarea acesteia prin Legea nr.255/2013, **deci în intervalul august 2005 - 1 februarie 2014, dispozițiile de lege criticate au utilizat sintagma „prejudiciu cauzat”**. Ulterior modificărilor survenite prin Legea nr.255/2013 până la intrarea în vigoare a Legii nr.55/2021, **deci în intervalul 1 februarie 2014 – 4 aprilie 2021, dispozițiile de lege criticate au utilizat sintagma „pretențiile părții civile”**. După intrarea în vigoare a Legii nr.55/2021, **deci din 4 aprilie 2021 până în prezent, dispozițiile de lege criticate utilizează sintagma „prejudiciu cauzat”**.

28. În ceea ce privește cauza de reducere a limitelor de pedeapsă reglementată în primele două variante ale art.10 al Legii nr.241/2005, Curtea reține că legiuitorul a operat cu două concepte, și anume „prejudiciul cauzat”, respectiv „pretențiile părții civile”.

29. Referitor la sintagma „**prejudiciu cauzat**”, Curtea, în jurisprudența sa, a constatat că dreptul la reducerea limitelor de pedeapsă prevăzut de dispozițiile art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005 nu este un drept fundamental (a se vedea Decizia nr.320 din 17 mai 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.636 din 18 august 2016). De asemenea, prin Decizia nr.318 din 18 aprilie 2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.400 din 9 mai 2006, Curtea Constituțională a respins ca neîntemeiată excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.10 alin.(1) teza întâi din Legea nr.241/2005, statuând că, în temeiul art.73 alin.(3) lit.h) din Legea fundamentală, legiuitorul este liber să stabilească un regim sancționator în vederea recuperării prejudiciului cauzat prin faptele

incriminate ca infracțiuni. În aplicarea acestui text constituțional, legiuitorul a reglementat, în art.10 alin.(1) teza întâi din Legea nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, o cauză de reducere a pedepsei prevăzute de lege pentru fapta săvârșită, în situația în care în cursul urmăririi penale sau al judecății, până la primul termen de judecată, învinuitul/suspectul ori inculpatul acoperă integral prejudiciul cauzat. Aceasta constituie o măsură de politică penală determinată de specificul infracțiunilor de evaziune fiscală, respectiv de necesitatea recuperării, cu celeritate, a sumelor datorate bugetului general consolidat, și nu este de natură să aducă atingere dreptului la un proces echitabil.

30. Cu același prilej, Curtea a reținut că, în fața instanței de judecată, partea interesată are deplina libertate să demonstreze existența sau inexistența, respectiv întinderea prejudiciului, după caz, instanța urmând ca, în temeiul competenței sale constituționale, astfel cum este consfințită aceasta de prevederile art.126 din Legea fundamentală, să decidă în cauză, pe baza probelor administrate, și asupra laturii civile. Așa fiind, Curtea a constatat că nu pot fi reținute susținerile potrivit cărora textul de lege ar avea drept consecință imposibilitatea cenzurării de către instanțele de judecată a deciziilor luate de organele de urmărire penală, în ceea ce privește latura civilă a cauzei, respectiv crearea posibilității unor plăți nedatorate către bugetul de stat.

31. Prin Decizia nr.1084 din 8 septembrie 2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.665 din 6 octombrie 2009, și Decizia nr.1594 din 26 noiembrie 2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.32 din 15 ianuarie 2010, Curtea a statuat că quantumul prejudiciului cauzat este cel care rezultă din actele dosarului, și anume din rechizitoriu sau din actele financiar-contabile existente la dosar. Nu se poate susține că prejudiciul cauzat ar avea un quantum variabil în funcție de pretențiile pe care le avansează partea civilă la diferite termene de judecată și de modalitatea de calcul al acestora pe care o adoptă partea civilă. De asemenea, se reține că stabilirea *in concreto* a prejudiciului cauzat aparține în faza de urmărire penală procurorului de caz.

32. Pe de altă parte, prin Decizia nr.179 din 28 martie 2019, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.390 din 20 mai 2019, Curtea a reținut că, dată fiind natura infracțiunilor prevăzute de art.8 și art.9 din Legea nr.241/2005, la care face trimitere art.10 din aceeași lege, în aceste cauze parte civilă este întotdeauna statul român, iar dacă partea civilă mărește sau micșorează întinderea pretențiilor și ulterior primului termen de judecată, până la terminarea cercetării judecătorești în primă instanță, nu înseamnă că textul legal criticat este lipsit de eficacitate, deoarece o eventuală mărire a acestor pretenții trebuie, pe de o parte, dovedită și, pe de altă parte, posibilitatea instanței de a face aplicarea art.10 alin.(1) este condiționată numai de acoperirea pretențiilor părții civile astfel cum au fost ele exprimate și stabilite până la primul termen de judecată. În același sens este și Decizia nr.291 din 9 iunie 2020, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.826 din 9 septembrie 2020.

33. În ceea ce privește sintagma „**pretențiile părții civile**”, Curtea apreciază că trebuie stabilit în ce măsură aceasta se referă, în realitate, la aceleași aspecte ca și sintagma „**prejudiciu cauzat**” sau cele două reprezintă noțiuni distincte.

34. În acest context, Curtea observă că, potrivit art.7(D) din Hotărârea Guvernului nr.520/2013 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Administrare Fiscală, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.473 din 30 iulie 2013, aceasta are atribuții în domeniul prevenirii, descoperirii și combaterii evaziunii fiscale și a fraudei fiscale și vamale. Totodată, potrivit art.349 din

Codul de procedură fiscală, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.547 din 23 iulie 2015, ori de câte ori organele fiscale constată că există indicii privind săvârșirea unor infracțiuni în legătură cu situații de fapt ce intră în competența de constatare a organelor fiscale, acestea întocmesc procese-verbale/acte de control, în baza cărora sesizează organele de urmărire penală cu privire la faptele constatate. Procesul-verbal sau actul de control încheiat potrivit competențelor ce revin organelor fiscale, documentele ridicate și explicațiile scrise solicitate, potrivit legii, după caz, precum și alte înscrisuri care au valoare probatorie de înscrisuri în procesul penal se trimit organelor de urmărire penală împreună cu actul de sesizare.

35. În același sens, dispozițiile art.61 alin.(1) lit.a) din Codul de procedură penală dispun că organele inspecțiilor de stat, ale altor organe de stat, precum și ale autorităților publice, instituțiilor publice sau ale altor persoane juridice de drept public, pentru infracțiunile care constituie încălcări ale dispozițiilor și obligațiilor a căror respectare o controlează, potrivit legii, sunt obligate să întocmească un proces-verbal despre împrejurările constatate, ori de câte ori există o suspiciune rezonabilă cu privire la săvârșirea unei infracțiuni. Potrivit alin.(4) și (5) ale art.61 din același act normativ, actele încheiate împreună cu mijloacele materiale de probă se înaintează, de îndată, organelor de urmărire penală, iar procesul-verbal încheiat în conformitate cu prevederile art.61 alin.(1) din Codul de procedură penală constituie act de sesizare a organelor de urmărire penală și nu poate fi supus controlului pe calea contenciosului administrativ.

36. În cadrul activității lor, organele de urmărire penală au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului, având, totodată, obligația de a strânge și de a administra probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului sau inculpatului (art.5 din Codul de procedură penală). Mai mult, în exercitarea funcției de urmărire penală, procurorul și organele de cercetare penală strâng probele necesare pentru a se constata dacă există sau nu temeiuri de trimitere în judecată [art.3 alin.(4) din Codul de procedură penală].

37. Totodată, organele de urmărire penală au obligația de a desfășura urmărirea penală cu respectarea garanțiilor procesuale și a drepturilor părților și ale subiecților procesuali, astfel încât să fie constatate la timp și în mod complet faptele care constituie infracțiuni, nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil (art.8 din Codul de procedură penală).

38. În egală măsură, probele nu au o valoare dinainte stabilită prin lege și sunt supuse liberei aprecieri a organelor judiciare în urma evaluării tuturor probelor administrate în cauză [art.103 alin.(1) din Codul de procedură penală]. În cursul urmăririi penale, organul de urmărire penală poate dispune, în funcție de specificul fiecărei cauze, fie efectuarea unei expertize, fie efectuarea unei constatări tehnico-științifice. Astfel, efectuarea unei expertize se dispune când pentru constatarea, clarificarea sau evaluarea unor fapte ori împrejurări ce prezintă importanță pentru aflarea adevărului în cauză este necesară și opinia unui expert [art.172 alin.(1) din Codul de procedură penală]. De asemenea, când există pericol de dispariție a unor mijloace de probă sau de schimbare a unor situații de fapt ori este necesară lămurirea urgentă a unor fapte sau împrejurări ale cauzei, organul de urmărire penală poate dispune prin ordonanță efectuarea unei constatări. Constatarea este efectuată de către un specialist

care funcționează în cadrul organelor judiciare sau din afara acestora [art.172 alin.(9) și (10) din Codul de procedură penală]. Atunci când constată că au fost respectate dispozițiile legale care garantează aflarea adevărului, că urmărirea penală este completă și există probele necesare și legal administrate, procurorul emite rechizitoriu prin care dispune trimiterea în judecată, dacă din materialul de urmărire penală rezultă că fapta există, că a fost săvârșită de inculpat și că acesta răspunde penal [art.327 lit.a) din Codul de procedură penală].

39. Totodată, rechizitoriul cuprinde în mod corespunzător mențiunile prevăzute la art.286 alin.(2) din Codul de procedură penală, datele privitoare la fapta reținută în sarcina inculpatului și încadrarea juridică a acesteia, probele și mijloacele de probă, cheltuielile judiciare, mențiunile prevăzute la art.330 și art.331, dispoziția de trimitere în judecată, precum și alte mențiuni necesare pentru soluționarea cauzei [art.328 alin.(1) teza întâi din Codul de procedură penală].

40. Așa fiind, din cele anterior expuse, Curtea observă că „prejudiciul cauzat” este un element ce va fi stabilit de către organul de urmărire penală pe baza probelor administrate în faza urmăririi penale și care se va regăsi în cuprinsul rechizitoriului. Aceasta cu atât mai mult cu cât în cazul săvârșirii infracțiunilor prevăzute de art.9 din Legea nr.241/2005 stabilirea unui prejudiciu determină corecta încadrare juridică a faptei săvârșite.

41. În același sens, Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, prin Decizia nr.9 din 15 martie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.346 din 11 mai 2017, a subliniat că „criteriul prejudiciului luat în considerare de legiuitor în evaluarea generică a pericolului social al faptelor de evaziune fiscală determină fie agravarea sa, atunci când prejudiciul depășește un anumit nivel, fie scăderea sa, în ipoteza recuperării prejudiciului, și explică, pe de o parte, caracterul tehnic, pecuniar al infracțiunii, iar, pe de altă parte, faptul că dincolo de considerentele de ordin general privind protejarea intereselor generale sunt avute în vedere creanța bugetară, valoarea acesteia și recuperarea ei”.

42. În continuare, în ceea ce privește sintagma „pretențiile părții civile”, Curtea apreciază că utilizarea acesteia de către legiuitor nu poate fi disociată de reglementarea referitoare la soluționarea acțiunii civile în procesul penal. Această materie este reglementată de dispozițiile Codului de procedură penală, iar în lipsa unei prevederi derogatorii aceasta se aplică soluționării acțiunii civile în toate cauzele penale, indiferent de natura infracțiunilor săvârșite.

43. Prin Decizia nr.257 din 26 aprilie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.472 din 22 iunie 2017, paragrafele 13–18, Curtea a reținut că, în actuala reglementare procesual penală, regimul juridic al acțiunii civile este delimitat de capitolul II „Acțiunea civilă” din titlul II al Părții generale a Codului de procedură penală (art.19-28), capitolele V „Partea civilă și drepturile acesteia” (art.84 și art.85) și VI „Partea responsabilă civilmente și drepturile acesteia” (art.86 și art.87) din titlul III al Părții generale a Codului de procedură penală, dispoziții completate de reguli procedurale înscrise în secțiunea a 3-a „Audierea persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente”, capitolul II din titlul IV al Părții generale a Codului de procedură penală (art.111-113), art.308 referitor la procedura audierii anticipate, titlul II „Camera preliminară” din Partea specială a Codului de procedură penală (art.342-348), art.353 referitor la citare, art.365 „Participarea celorlalte părți la judecată și drepturile acestora”, art.374 privind aducerea la cunoștință a învinuirii, lămuriri și cereri, art.378 „Audierea

inculpatului”, art.380 „Audierea persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente”, art.407 privind comunicarea hotărârii, art.409 referitor la persoanele care pot face apel, art.436 privind declararea recursului în casație și art.486 privind soluționarea acțiunii civile în cazul încheierii unui acord de recunoaștere.

44. Pentru ca acțiunea civilă să poată fi exercitată în procesul penal se cer a fi îndeplinite câteva condiții, respectiv să existe o faptă ilicită de natură să producă prejudicii materiale sau morale, prejudiciul să fie cert, atât sub aspectul existenței, cât și sub aspectul întinderii sale, și să nu fi fost reparat, între infracțiunea comisă și prejudiciu să existe o legătură de cauzalitate, să existe o manifestare de voință în sensul constituirii de parte civilă în procesul penal. Având în vedere ultima condiție enunțată, Curtea a reținut că, în procesul penal, acțiunea civilă se declanșează prin constituirea ca parte civilă a persoanei vătămate, în condițiile art.20 din Codul de procedură penală, cererea de constituire fiind necesar a fi formulată în scris sau oral, cu indicarea naturii și a întinderii pretențiilor, a motivelor și a probelor pe care acestea se întemeiază. În cazul nerespectării vreuneia dintre condițiile menționate, persoana vătămată sau succesorii acesteia nu se mai pot constitui parte civilă în cadrul procesului penal, aceștia având însă posibilitatea de a introduce acțiunea la instanța civilă. Curtea a reținut, de asemenea, că acțiunea civilă poate fi exercitată de către persoana vătămată sau, după caz, de reprezentantul său legal (când persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu sau aceasta îi este restrânsă) ori succesorii acesteia. În mod excepțional, acțiunea civilă poate fi exercitată și de către procuror, pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, exercițiul acțiunii de către procuror fiind subsidiar, condiționat de pasivitatea reprezentantului legal al persoanei vătămate ori de inexistența acestuia.

45. Așadar, Curtea a reținut că, de principiu, persoana vătămată este liberă să decidă dacă declanșează acțiunea civilă separat de procesul penal, după cum tot ea este cea care poate să dispună de acest instrument juridic în cursul procesului penal, acțiunea civilă alăturată acțiunii penale fiind guvernată de principiul disponibilității. Principiul disponibilității este caracteristic procesului civil, iar, în lumina lui, persoana vătămată poate determina nu numai existența acțiunii civile în cadrul procesului penal – prin declanșarea procedurii judiciare prin formularea cererii de constituire de parte civilă –, ci și conținutul acestei acțiuni prin stabilirea cadrului procesual în privința părților și obiectului, precum și din perspectiva apărărilor formulate. Legea procesual penală în vigoare preia dispoziții specifice procedurii civile, art.20 alin.(2) reglementând condițiile în care persoana vătămată se poate constitui parte civilă, prin indicarea naturii pretențiilor (caracterul moral sau material al prejudiciului și opțiunea reparării lui în natură sau prin echivalent bănesc), a întinderii pretențiilor (evaluarea în concret a pagubei), a motivelor pe care se întemeiază cererea (situația de fapt) și a probelor care pot fi, pe de o parte, cele administrate în cursul urmăririi penale și care nu au fost excluse în camera preliminară și, pe de altă parte, probe noi, pe care partea civilă le propune spre administrare, iar instanța le va pune în discuția participanților, în condițiile art.374 alin.(5) și (6) din Codul de procedură penală.

46. În aceste condiții, Curtea a constatat că persoana vătămată hotărăște cu privire la cadrul procesual de realizare a pretențiilor sale, fie sesizând instanța civilă, fie alăturând acțiunea civilă acțiunii penale, în această din urmă ipoteză tot ea fiind în măsură să aleagă momentul exercitării dreptului de a reclama reparații prin mijlocirea organelor judiciare, cu respectarea însă a termenului-limită prevăzut de

art.20 alin.(1) teza întâi din Codul de procedură penală, respectiv „până la începerea cercetării judecătorești”. Codul de procedură penală din 1968 făcea referire la momentul „citirii actului de sesizare”, până la care se putea face constituirea de parte civilă, potrivit legii procesual penale în vigoare, însă începerea cercetării judecătorești nu mai este determinată de citirea actului de sesizare, în prezent „începerea cercetării judecătorești” fiind legată de momentul administrării efective a probelor în fața instanței de fond. Așadar, Curtea a constatat că, de *lege lata*, constituirea de parte civilă poate avea loc „până la începerea cercetării judecătorești”. Nici procurorul și nici instanța nu pot limita disponibilitatea acțiunii civile, după cum niciunul dintre aceste organe judiciare nu se poate subroga în drepturile persoanei vătămate. Organele judiciare anterior menționate au însă, potrivit art.20 alin.(1) teza a doua din Codul de procedură penală, obligația să informeze persoana vătămată că se poate constitui parte civilă în procesul penal, în condițiile art.111 din Codul de procedură penală – la începutul primei audieri, când persoanei vătămate i se aduc la cunoștință drepturile și obligațiile sale, ale art.353 din Codul de procedură penală – prin citarea persoanei vătămate pentru primul termen de judecată, cu mențiunea că se poate constitui parte civilă până la începerea cercetării judecătorești, și ale art.374 alin.(3) din Codul de procedură penală – care dispune că, la primul termen la care procedura de citare este legal îndeplinită și cauza se află în stare de judecată, președintele pune în vedere persoanei vătămate că se poate constitui parte civilă până la începerea cercetării judecătorești. Curtea a observat că această obligație are în continuare o justificare din perspectiva rolului activ pe care trebuie să îl aibă organele judiciare, chiar dacă actuala lege procesual penală, nereglementând acest principiu, a atribuit judecătorului un rol pasiv mai accentuat, similar celui din sistemele adversiale, procurorul păstrând în continuare rol activ în procesul penal.

47. Curtea a reținut că formularea cererii de constituire ca parte civilă declanșează acțiunea civilă, în același timp luând naștere și contraacțiunea (de apărare) a celui sau a celor împotriva căruia/cărora este îndreptată acțiunea civilă, subiect pasiv al acțiunii civile putând fi inculpatul sau partea responsabilă civilmente.

48. Pe de altă parte, Curtea a constatat că, dată fiind natura infracțiunilor prevăzute de art.8 și art.9 din Legea nr.241/2005, la care face trimitere art.10 din aceeași lege, în aceste cauze parte civilă este întotdeauna statul român (Decizia nr.179 din 28 martie 2019, precitată). Această constatare determină concluzia că în cazul săvârșirii infracțiunii de evaziune fiscală, subiectul pasiv și deci persoana vătămată este întotdeauna statul.

49. Așa fiind, din cele anterior expuse, în lipsa unei reglementări exprese, rezultă că, în procesele penale ce privesc săvârșirea infracțiunii de evaziune fiscală, constituirea statului ca parte civilă rămâne caracterizată de principiul disponibilității, instanța sau procurorul neputând limita acest aspect și neputându-se subroga în drepturile persoanei vătămate.

50. Curtea constată că particular acestui tip de cauze este faptul că soluționarea laturii civile se va realiza ținându-se cont de dispozițiile Codului de procedură fiscală, iar nu de dispozițiile Codului civil. În acest sens, Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul competent să judece recursul în interesul legii a statuat prin Decizia nr.17 din 5 octombrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.875 din 23 noiembrie 2015, că „în cauzele penale având ca obiect infracțiunile de evaziune fiscală prevăzute în Legea nr.241/2005, instanța, soluționând acțiunea civilă, dispune

obligarea inculpatului condamnat pentru săvârșirea acestor infracțiuni la plata sumelor reprezentând obligația fiscală principală datorată și la plata sumelor reprezentând obligațiile fiscale accesorii datorate, în condițiile Codului de procedură fiscală”.

51. În acest context, Curtea observă că, potrivit art.20 alin.(2) și (3) din Codul de procedură penală, constituirea ca parte civilă se face în scris sau oral, cu indicarea naturii și a întinderii pretențiilor, a motivelor și a probelor pe care acestea se întemeiază; în cazul în care constituirea ca parte civilă se face oral, organele judiciare au obligația de a consemna aceasta într-un proces-verbal sau, după caz, în încheiere.

52. Așa fiind, Curtea observă că persoana vătămată, care se constituie parte civilă, poate înainta un quantum al pretențiilor diferit de quantumul prejudiciului stabilit de către procuror, legiuitorul neimpunând necesitatea/obligativitatea respectării unei egalități între cele două elemente. Astfel, pretențiile părții civile pot avea un quantum fie mai ridicat, fie mai scăzut față de quantumul prejudiciului stabilit de către procuror, în cursul urmăririi penale.

53. În acest sens, Curtea reține că în doctrină a fost subliniată diferența dintre cele două sintagme – „prejudiciu cauzat”, respectiv „pretențiile părții civile”. Astfel, s-a precizat că „pretențiile civile reprezintă suma cerută, iar prejudiciul suma dovedită”. Cu altă ocazie, s-a subliniat că există o deosebire între noțiunea de prejudiciu și noțiunea de pretenții ale părții civile, deoarece în timp ce prima se referă la quantumul dovedit al pretențiilor, cea de-a doua se referă la quantumul sumei solicitate de partea civilă.

54. Astfel, noțiunea de pretențiile părții civile folosită de legiuitor în accepțiunea art.10 din Legea nr.241/2005 nu este identică cu noțiunea de prejudiciu produs ca urmare a săvârșirii de către inculpat a vreuneia dintre infracțiunile de evaziune fiscală prevăzute la art.8 și art.9 din Legea nr.241/2005.

55. *Având în vedere aceste aspecte, Curtea constată că, din perspectiva aplicării cauzei de reducere a pedepsei reglementată de Legea nr.241/2005, există o diferență conceptuală între cele două sintagme – „prejudiciu cauzat” și „pretențiile părții civile” –, acestea referindu-se la chestiuni diferite.*

56. Așa fiind, Curtea apreciază că, în ceea ce privește reducerea limitelor de pedeapsă în cazul infracțiunilor prevăzute de art.8 și 9 din Legea nr.241/2005, trebuie subliniată diferența dintre noțiunea de „prejudiciu cauzat” și cea de „pretenții ale părții civile”. Consecința acestui fapt se transpune în posibilitatea existenței unui quantum al „pretențiilor părții civile” diferit de cel al „prejudiciului cauzat”, putând fi constatate diferențe semnificative între acestea, atât în minus, cât și în plus. Aceasta, cu atât mai mult cu cât, conform art.20 alin.(5) lit.b) din Codul de procedură penală, „până la terminarea cercetării judecătorești, partea civilă poate mări sau micșora întinderea pretențiilor”.

57. În acest context, Curtea constată că îndeplinirea condiției referitoare la acoperirea integrală a pretențiilor părții civile este indisolubil legată de quantumul acestora, neputând fi influențată de stabilirea quantumului prejudiciului de către procuror. Or, din această perspectivă se poate constata că partea civilă este liberă să solicite pretenții într-un quantum mult mai mare sau mult mai mic decât quantumul prejudiciului stabilit de procuror. Acest fapt determină fie crearea unui impediment de natură

să împiedice acoperirea sumei respective și, implicit, aplicarea cauzei de reducere a limitelor de pedeapsă, fie crearea unei situații de natură a avantaja anumiți inculpați.

58. Pe de altă parte, astfel cum anterior s-a arătat, constituirea statului ca parte civilă în procesele referitoare la infracțiunile de evaziune fiscală rămâne caracterizată de principiul disponibilității, instanța sau procurorul neputând limita acest aspect și neputându-se subroga în drepturile persoanei vătămate. Așa fiind, constituirea statului ca parte civilă rămâne o opțiune, pe care acesta o poate sau nu exercita. Or, în condițiile în care aplicarea cauzei de reducere a pedepselor prevăzute de lege în cazul săvârșirii uneia dintre infracțiunile de evaziune fiscală prevăzute la art.8 și 9 din Legea nr.241/2005 a fost condiționată de către legiuitor, printre altele, de plata voluntară și în integralitate a pretențiilor părții civile, se ajunge la situația în care aplicarea acestui beneficiu este condiționată de comportamentul persoanei vătămate/de manifestarea de voință a părții civile. Cu alte cuvinte, pentru ca dispozițiile de lege criticate să poate produce efecte juridice, este necesar ca în cazul infracțiunilor de evaziune fiscală prevăzute la art.8 și 9 din Legea nr.241/2005 statul să se constituie parte civilă și să indice în mod clar, concret, explicit pretențiile pe care le are sub aspectul laturii civile. Or, se constată că persoana vătămată, constituită ca parte civilă în procesul penal, are interese contrare inculpatului, așa încât există posibilitatea ca aceasta să își exercite dreptul de a reclama reparații în mod abuziv, cu scopul de a exclude accesul inculpatului de la beneficiul cauzei de reducere a pedepsei.

59. Din această perspectivă, Curtea constată că, prin modalitatea de reglementare, legiuitorul a creat premisa aplicării cauzei de reducere a pedepsei ca rezultat al unor interpretări sau aprecieri arbitrare ale persoanei vătămate/părții civile. Or, prin această modalitate de reglementare, legiuitorul a conferit persoanei vătămate/părții civile din procesul penal (referitor la infracțiunile de evaziune fiscală prevăzute de art.8 și art.9 din Legea nr.241/2005) o poziție privilegiată, simpla manifestare de voință a acesteia din urmă putând determina posibilitatea aplicării sau neaplicării cauzei de reducere a limitelor de pedeapsă, ceea ce contravine dreptului la un proces echitabil și principiului potrivit căruia justiția este unică, imparțială și egală pentru toți.

60. Pentru considerentele expuse mai sus, în temeiul art.146 lit.d) și al art.147 alin.(4) din Constituție, precum și al art.1-3, al art.11 alin. (1) lit.A.d) și al art.29 din Legea nr.47/1992, cu unanimitate de voturi,

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

În numele legii

DECIDE:

Admite excepția de neconstituționalitate ridicată de instanța judecătorească, din oficiu, în Dosarul nr.2059/98/2015 (număr în format vechi 516/2018) al Curții de Apel București – Secția a II-a penală, de Nicolae Minea în Dosarul nr.1171/95/2018 al Tribunalului Gorj – Secția penală și de Gabriel Neagu în Dosarul nr.452/93/2019 al Tribunalului Ilfov – Secția penală și constată că sintagma „pretențiile părții civile”, cuprinsă în dispozițiile art.10 alin.(1) din Legea nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, în redactarea anterioară modificării prin Legea nr.55/2021 privind modificarea și completarea Legii nr.241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, este neconstituțională.

Definitivă și general obligatorie.

Decizia se comunică celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului, Curții de Apel București – Secția a II-a penală, Tribunalului Gorj – Secția penală și Tribunalului Ilfov – Secția penală și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Pronunțată în ședința din data de 14 decembrie 2021.